

„Ustaška pjesma” kao ustaška himna

MÁTÉ LAJOS

Budimpešta, Mađarska

lajosmateelte@gmail.com

U središtu ovoga članka stoji pjesma kojom su se koristili ustaše kao svojom himnom za vrijeme Drugoga svjetskog rata. U prvome dijelu autor prikazuje korijene i rana objavljivanja te pjesme. U drugome dijelu teksta donosi se kako je Ante Pavelić preoblikovao pjesmu i kako je ona postala ustaškom himnom. U trećemu dijelu rada riječ je o tome kakav je položaj imala ta pjesma u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj te kako je bila vezana uz elemente ustaške ideologije. Na kraju su kratko prikazani novi oblici ustaške himne nastali za vrijeme Republike Hrvatske.

Ključne riječi: ustaška himna; Ustaški pokret; Nezavisna Država Hrvatska; Ante Pavelić; ustaška ideologija

Narodna himna jedan je od simbola modernih naroda i temelji se na nekom konsenzusu,¹ izražavajući nacionalno samoopredjeljenje i pripadnost, traženje blagoslova te pogled na budućnost.² Himnu usto mogu imati državne, političke i društvene organizacije, jedinice i formacije. Između dvaju svjetskih ratova i za Drugoga svjetskog rata pokušali su fašistički pokreti i stranke učiniti svoju himnu jednakom s državnom himnom, čime su stvorili instituciju dvostruke himne.

U ovome tekstu bavim se pitanjem koračnice Ustaše – hrvatske revolucionarne organizacije (UHRO) koja je postala himnom Ustaškoga pokreta i najvažnijom pjesmom nakon državne himne „Lijepa naša domovino” u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH). Ta se pjesma pojavila pod nekoliko naslova, na primjer „Borba”,³ „Ustaška pjesma”,⁴ „Ustaška himna”⁵ i „Puška puca”,⁶ a kako je u službenim ustaškim materijalima najčešće objavljivana pod naslovom „Ustaška pjesma”, upotrebljavam taj naziv ili pak koristim izraz ustaška

¹ KISS, „Nemzeti és vallási identitás”, 72.

² VOIGT, „A modern himnuszok”, 51.

³ BUDAK, *Nezavisna hrvatska država*, 84.

⁴ *Pjesmarica za pučke škole*, 159.

⁵ ŠIROLA, *Hrvatska pjesmarica*, 22.

⁶ *Koračnice*, 3-4.

himna.⁷ U istraživanju pokušavam odgovoriti na pitanja kakvi su korijeni te pjesme, u kojim je oblicima objavljena, kako i zašto su ju ustaše izabrali za himnu svojega pokreta, koje je elemente sadržavala iz ustaške ideologije, kako se uklapala u ustašku ideologiju, kakav je položaj imala u NDH i kako se pojavila u Republici Hrvatskoj.

„U ranama na bojištu leži ranjenik...”

Himna Pavelićeva Ustaškoga pokreta nije bila izvorna pjesma koju su ustaše skladali. I sam je Pavelić priznao u *Doživljajima* da je temelj „Ustaške pjesme” jedna bosanska pjesma koju je on posudio. Prema njegovoj tvrdnji, bosanski ustanici, to jest ustaše, koji su se borili protiv austrougarske vojske u Bosni 1878., ispjevali su pjesmu o krvavoj bici u Borcima blizu Jezera⁸ (Prilog 1). Pavelićevu tvrdnju uzeo je u obzir u svojem radu Mario Jareb, ističući da se u pjesmi nalazi riječ ustaša.⁹ Stjepan Mraz naveo je doslovno u svojem tekstu „stari” oblik pjesme,¹⁰ ali moram istaknuti da ga u pjesmaricama i zbirkama nisam pronašao.

Đorđe Perić tvrdio je u svojem radu da je pjesnik Đura Janković napisao pjesmu „Ranjenik”, čiji je tekst jako sličan Pavelićevoj kitici, ali je važno naglasiti da autor nije povezo te dvije pjesme. U studiji se piše o tome da su na mladoga srpskog pjesnika utjecale s jedne strane tadašnje ratne pjesme¹¹ i s druge strane ranjenici koji su se borili protiv osmanske vojske u Hercegovini i s kojima je u bolnici ležao kao plućni bolesnik.¹² Prema Perićevoj tvrdnji, Janković je napisao „Ranjenika” 1867., kad mu je bilo 16 godina, ali je pjesma objavljena posmrtno 1876. godine.¹³

Etnomuzikolog Dragoslav Dević zabilježio je da je pjesma „U ranama na bojištu” srpska narodna pjesma¹⁴ čiji autor nije poznat.¹⁵

⁷ Iako su neki izvori naveli „Ustašku pjesmu” kao budnicu ili koračnicu, ne bih koristio te nazive za ustašku himnu jer su naslovi „Ustaška budnica” i „Ustaška koračnica” označavali druge istaknute ustaške pjesme. Ustaška himna i druge ustaške pjesme koje sam naveo uklapaju se u tradiciju ilirskoga pjesništva prema sadržaju teksta, poput poziva na borbu protiv dušmana za narodnu slobodu. Koristeći elemente rodoljublja, ljepote vlastitoga jezika i kulture te kulta slobode, ilirske budnice i davorije pokušavale su probuditi narod da obrani svoje postojanje od neprijatelja. U davorijama su se opjevali borba i oružani sukobi koji završavaju uništenjem neprijatelja naroda. ŠOKČEVIĆ, *Hrvatska od stoljeća 7. do danas*, 229.

⁸ PAVELIĆ, *Doživljaji*, 84.

⁹ JAREB, *Ustaško-domobranski pokret*, 112.

¹⁰ MRAZ, „Hrvatski državotvorni pokret”, 34.

¹¹ Kao na primjer „Crnogorac Crnogorki” Đure Jakšića, „Ranjenik” Laze Kostića, „Ranjenik” Đorđa Bugarskoga.

¹² ПЕРИЋ, „Рањеник”, 384-386.

¹³ *Isto*, 383.

¹⁴ ДЕВИЋ, *Старе градске и родољубиве песме*, 9.

¹⁵ *Антологија српских и црногорских народних песама*, 358.

Od triju teorija najvjerojatnija mi se čini tvrdnja o narodnoj pjesmi. Najstariji izvor pjesme „U ranama na bojištu” koji sam pronašao potječe iz 1871.¹⁶ (Prilog 2). I u toj zbirci i u ostalima,¹⁷ koje su se također pojavile u XIX. stoljeću, nalazi se pjesma bez autora i naslova, dakle kao narodna pjesma. Stihovi imaju stalan broj slogova, pravilno se izmjenjuju osmerci i peterci, što se može uočiti kod tadašnjih narodnih pjesama.¹⁸ Što se tiče jezika, pjesma je napisana novoštokavskom ekavicom.¹⁹ Slika kad „puška puca, a top riče” pojavila se u koračnicama, davorijama i budnicama na prostoru južnoslavenskih jezika tijekom XIX. stoljeća.²⁰

Perićevu tvrdnju ne mogu potpuno isključiti jer sam našao nekoliko izvora koji pjesmu pripisuju Jankoviću,²¹ ali u članku Perić nije točno označio svoje izvore, pa je teško provjeriti podatke. Kako sam spomenuo, u Perićevu članku riječ je o posmrtnoj pjesmi. Međutim, kao što smo vidjeli, pjesma je objavljena 1871. kao narodna pjesma, dok je Janković još bio živ. Za života Jankovića²² i nakon njegove smrti²³ objavljena su neka djela u časopisima gdje se vidi njegovo autorstvo, zato je malo vjerojatno da bi se pjesma „Ranjenik”, ako ju je Janković napisao, pojavila anonimno i bez naslova kao narodna pjesma.

Iako nije pripadala tadašnjim najpopularnijim pjesmama – sadržavalo ju je samo nekoliko zbirki – pjesma se pri kraju XIX. stoljeća proširila i preko granice. U okupiranoj Bosni i Hercegovini pjevali su ju zborovi na srpsko-pravoslavnim proslavama u okviru svetosavske besjede, na primjer u Gračanici,²⁴ Bugojnu,²⁵ Konjicu i Sokolcu.²⁶ U novom stoljeću pojavila se u Hrvatskoj kao narodna pjesma.²⁷ Za balkanskih ratova novosadski tamburaš Marko Nešić snimio je „U ranama na bojištu” na gramofonskoj ploči kod izdavačke kuće Diadal,²⁸ a za Prvoga svjetskog rata snimljen je dio te pjesme u Budimpešti.²⁹ Pjesma je snimljena i 1980., otpjevao ju je Adam Brdarac iz Krivoga Vira u Crnorečju, koji se upoznao s njom na Solunskoj fronti 1917./1918.³⁰

¹⁶ Народна или сбирка песама, 68-70.

¹⁷ Велика српска народна лира, 83-84; Najodabranija srbsko-bunjevačka pjesmarica, 92-93; Илустрована велика српска лира, 88.

¹⁸ VUJIČIĆ, *Muzičke tradicije južnih Slovena*, 29-30.

¹⁹ Prema savjetima profesora Előda Dudása, možemo se baviti pjesmom kao dijalektološkim tekstom. U tom smislu imamo tekst napisan u vojvođansko-šumadijskom dijalektu, a s druge strane pjesmu možemo smatrati književnim tekstom koji sadržava turske posuđenice.

²⁰ *Bubanj zove, topi riče*, Luka Ilić, „Davoria”, u: RAKOVAC, *Pjesmarica*, 31; *Puška puca, top za topot gruva*, u: *Spoštenak tristogodišnje svetkovine*, 11; *Puška puca, a topovi riču*, „Srbska davorija”, u: KUHAČ, *Južno-slovenske narodne popievke*, 392-394.

²¹ ЗРНИЋ, *Српске ђачке дружине*, 128.

²² *Јавор* (Novi Sad), 20. 12. 1875., 1149.

²³ ПЕРИЋ, „Рањеник”, 380.

²⁴ *Босанска вила* (Sarajevo), 1. 12. 1888., 370; *Sarajevski list* (Sarajevo), 23. 1. 1889., 1.

²⁵ *Босанска вила*, 1. 1. 1889., 15.

²⁶ *Босанска вила*, 15. 12. 1890., 375.

²⁷ Pjesmarica za učenice, 59-60.

²⁸ НЕШИЋ, *Са песмом у народу*, 26; „U ranama na bojištu”.

²⁹ „Puška puca (arhivski snimak)”.

³⁰ *Антологија српских и црногорских народних песама. Примери*, u privitku 14-16.

Pretpostavljam da Pavelić nije bio svjestan njezina podrijetla jer ne bi odba-
brao srpsku pjesmu za svoju organizaciju, koju je obilježavao snažan protu-
srpski stav. Budući da je on rođen i odgajan u Bosni, mogao je u djetinjstvu
čuti tu pjesmu od muslimana. Smatram da su muslimani ranije preuzeli tu
pjesmu, u doba kada nacionalna svijest među njima nije očvrstnula, i pretvorili
ju u novi oblik, koji je i Pavelić poznao.

Istovjetnost pjesme i dvaju oblika ustaške himne dokazuju tekst, struktu-
ra i note, koji nisu potpuno isti, ali imaju dovoljno sličnosti. Tekstovi sadrža-
vaju slične elemente poput borbe, puške, topa, smrti, a očito je da je Pavelić pa-
rafrazirao nekoliko dijelova izvorne pjesme u svojim tekstovima (prilozi 2, 5 i
9). Što se stihova tiče, izmjenjuju se pravilno osmerci i peterci te se ponavljaju
zadnja dva stiha u svakoj kitici, dakle struktura je ista. Iako u notama ima ma-
njih razlika, melodija svih varijanata temelji se na durskome tonskom rodu.³¹

„Puška puca, teška bomba grmi kano grom...”

Nakon odlaske iz domovine Ante Pavelić počeo se baviti protujugosla-
venskom djelatnošću i kasnije je (1930.) osnovao UHRO. Radi oslobođenja
Hrvatske organizacija se bavila dvostrukim radom: s jedne strane obavješči-
vala je inozemstvo o hrvatskome pitanju, a s druge strane članovi organizacije
planirali su i izvodili terorističke napade na objekte i pojedince u Jugoslaviji.

Kako je Mijo Bzik tumačio, uz državne i narodne himne oslobodilački
pokreti imali su svoje budnice, koračnice i davorije, a kako je UHRO bio op-
ćenarodna organizacija, trebao je nekako doprinijeti hrvatskom pjesništvu.
Ustaše su pisali revolucionarne pjesme, od kojih je nekoliko napisao ili pre-
radio sâm Pavelić.³² „Borbene hrvatske davorije iz prošlog stoljeća miešale su
se s modernim koračnicama. Mnoge su stare pjesme bile prepjevane, mnoge
izmijenjene, da odgovaraju prilikama novog vremena i borbi hrvatskog na-
roda.”³³ Najvažnija je od tih pjesama bila „Ustaška pjesma”, „koja je kasnije
postala ustaškom himnom, a koju je Poglavnik u to vrijeme ispjevao i također
joj sam odredio milozvuk (melodiju)”³⁴

„Ustaška pjesma” vezana je uz velebitsku akciju. U noći 6./7. rujna 1932.
jedna je ustaška grupa napala žandarmerijsku kasarnu u Brušanima. Ta di-
verzjska akcija koju su organizirali ustaše u inozemstvu pod vodstvom Vje-
koslava Servatzyja kasnije je u ustaškoj propagandi postala ustankom i njezin

³¹ Note ne pripadaju istoj durskoj ljestvici, ali moram naglasiti da se skale narodnih pjesa-
ma često razlikuju s obzirom na vrijeme i prostor. Note ustaške himne beziznimno se temelje
na F-durskoj ljestvici, a oblici „U ranama na bojištu” i „Ranjenika” na F-, G- ili A-durskoj
ljestvici. – Po jednoj pjesmarici iz Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, pjesma ima češku melo-
diju. ЋОРЋЕВИЋ, *Zbirka ođabranih pesama*, 17.

³² BZIK, Ustaški pogledi, 48-49.

³³ CRLJEN, Naš Poglavnik, 94.

³⁴ BZIK, Ustaška borba, 18.

mit uklapao se u naraciju o oslobodilačkoj borbi.³⁵ Bzik je ispričao prilike nastanka „Ustaške pjesme” i, prema njegovu mišljenju, ustaše su potpuno prodrli u hrvatski narod već 1932. i organizacija se razvijala i u domovini i u inozemstvu. Nastavši na Velebitu, prvi ustaški roj³⁶ tražio je dopuštenje za borbenu djelatnost od Pavelića, koji je znao da njegova vojska treba himnu. „Razumije se, u ustaškim je logorima bilo dosta boraca, ali malo pjesnika, pa je stoga Poglavnik morao napisati i pjesmu, koja će kasnije postati ustaškom himnom.”³⁷

Povlačeći se nakon napada, ustaše su pjevali ustaške pjesme,³⁸ među kojima je već bila „Ustaška pjesma”.³⁹ Ivica Abramović sjetio se pak: „Brušane je imalo jednog ‘pjesnika’ koji se zvao Blaž Piščević. On je odmah spjevao o napadu, a ja sam zapamtio samo ovo: ‘Al ustaše otvoriše vrata kuda bježi kuharica Kata.’”⁴⁰

Iako se u *Ustaši: Vijesniku hrvatskih revolucionaraca* spominje pjevanje nekih ustaških pjesama, pretpostavljam da su sudionici ustanka pjevali druge pjesme, a ne buduću ustašku himnu, jer je ta pjesma napisana tek nakon Velebitskoga ustanka. Smatram da su pjevali „Ustašku budnicu”, koja se više puta pojavila u *Ustaši*⁴¹ (Prilog 3) od 1930. do 1933. i ponekad u prepisanome obliku⁴² (Prilog 4). Ta budnica mogla bi biti tadašnja himna za ustaše jer je sadržavala i ustaško geslo: „Dušmanu smrt – Hrvatskoj sloboda!”

„Ustaška pjesma” pojavila se prvi put u tisku u studenome 1932.,⁴³ ali nije imala ni naslov ni autora (Prilog 5). Da je Pavelić tada pridavao toj pjesmi veliku važnost, mogao ju je objaviti prije velebitske akcije ili istodobno s „ustankom”, kao što su se pojavile druge pjesme u ranijim primjercima ustaških medija. Naime, nekoliko elemenata te pjesme već se nalazilo u glasilima *Hrvatski domobran* i *Ustaša* (prilozi 6-8).

Još jedan prilog tezi da je pjesma napisana nakon velebitskoga „ustanka” jest činjenica da opisuje događaje: „[...] zato su Likom odjeknule prve ustaške puške i bombe, i zato je po velebitskim proplancima odjeknula hrvatska bojna pjesma. [...] Boj se bije, / Krv se lije / Za slobodu Hrvatske!”⁴⁴ Iako su ustaše već izveli atentate na pojedince i dignuli u zrak vlakove i zgrade, to je bila prva

³⁵ O velebitskoj akciji više: JAREB, *Ustaško-domobranski pokret*, 281-298.

³⁶ U to doba roj kao jedinica nije postojao u okviru UHRO-a prema Ustavu Ustaše, hrvatske revolucionarne organizacije. *Ustav Ustaše*.

³⁷ BZIK, *Ustaški pogledi*, 50.

³⁸ „Brušane”, *Ustaša: Vijesnik hrvatskih revolucionaraca*, rujan 1932., 3.

³⁹ „Brušane i ustaški ustanak 1932. godine”, *Ustaška mladež*. Omladinski prilog „Ustaše” (Zagreb), 31. 8. 1941., 4.

⁴⁰ ABRAMOVIĆ, „Istina o takozvanom Ličkom ustanku”, 195.

⁴¹ *Ustaša: Vijesnik hrvatskih revolucionaraca*: svibanj 1930., 1; lipanj 1930., 7; veljača 1932., 1; svibanj 1933., 1.

⁴² *Ustaša: Vijesnik hrvatskih revolucionaraca*, travanj 1932., 4.

⁴³ *Ustaša: Vijesnik hrvatskih revolucionaraca*, studeni 1932., 3.

⁴⁴ Mijo BABIĆ, „Ustaše u boju za nezavisnu državu Hrvatsku”, *Ustaša: Vijesnik hrvatskih revolucionaraca*, listopad 1932., 2.

i jedinstvena borba protiv jugoslavenskih oružanih snaga kad „Puška puca, teška bomba / Grmi kano grom...”. Puška i bomba imale su inače važnu ulogu u UHRO-u, ustaše su polagali prisegu ispred revolvera, a bomba se nalazila u znaku organizacije. Bit tih sredstava naglasio je i sam Pavelić: „NOŽ, REVOLVER, BOMBA I PAKLENI STROJ, to su idoli, koji imaju povratiti seljaku plodove njegove zemlje, radniku kruh a Hrvatskoj slobodu. [...] Nož, revolver, strojna puška i pakleni stroj, to su zvona, koja će navjestiti osvit zore i USKR-SNUČE NEZAVISNE HRVATSKE DRŽAVE!”⁴⁵

Čini se da je pjesma spjevani oblik Pavelićeva članka u *Ustaši* iz listopada 1932. godine. Prema ustaškome poglavniku, prvi je pokušaj bio uspješan, neprijatelji strepe i ustaška je vojska vršila svoju dužnost za narod i domovinu kao Hrvati u prošlosti.⁴⁶

Usto pretpostavljam da se stihovi „On ne žali krvce vrole / Ni života svog...” odnose na smrt Stipe Devčića, koji je poginuo tijekom pucanja u Jadovnu 14. rujna 1932. Ustaško-domobranska propaganda sagradila je mit oko njegove smrti i dodavala junačke elemente, kao što to navod pokazuje: „Grobni humak sa križem označuje mjesto, gdje je za ličkog ustanka u rujnu 1932. u boju junački pao Ustaša Stipe Devčić. Opkoljen krvoločnim srbijanskim soldatima i žandarima nije se htjeo predati iako je bio teško ranjen. Kada su se srbijanske zvijeri približile i htjele ga živa uhvatiti – prasnu zadnja bomba, koja raznese ustašu Devčića i 20 srbijanskih žandara. Tako umiru hrvatske ustaše!”⁴⁷ Svojom žrtvom Devčić je ušao u panteon ustaških mučenika uz Marka Hranilovića i Matiju Soldina,⁴⁸ bolje rečeno stigao je među hrvatske velikane koji su poginuli za slobodu Hrvatske, poput Matije Gupca, Petra Zrinskoga, Krste Frankopana, Eugena Kvaternika, Stjepana Radića, Milana Šufflaya itd. Budući da su po hrvatskim junacima imenovani ogranci Hrvatskoga domobrana u Južnoj Americi, jedan od njih dobio je Devčićevo ime već ujesen 1932.,⁴⁹ a kasnije će isto napraviti i jedan ogranak u Sjevernoj Americi.⁵⁰

Sljedeći put pojavila se „Ustaška pjesma” pod nazivom „Borba” tek 1934. u ustaško-domobranskome godišnjaku. Ona je bila jedna od ustaških budnica među kojima se nalazila i „Ustaška budnica” pod nazivom „Poror!”⁵¹ Ispod tih je pjesama autor koji se zove P. Orlović. Budući da, prema popisima, nije živio ustaša toga imena u talijanskim logorima, nego samo Josip Orlović,⁵²

⁴⁵ Ante PAVELIĆ, „Ropstvo je dodijalo!”, *Ustaša: Vijesnik hrvatskih revolucionaraca*, veljača 1932., 1.

⁴⁶ Ante PAVELIĆ, „Ustaše! Nama je sudba dosudila!”, *Ustaša: Vijesnik hrvatskih revolucionaraca*, listopad 1932., 1.

⁴⁷ DOŠEN, *Hrvatski domobran*, 83.

⁴⁸ Ranko UNSKI, „Slatko i ugodno je umrijeti za domovinu”, *Hrvatski domobran* (Buenos Aires), 29. 10. 1932., 1.

⁴⁹ U Villa del Parqueu u Argentini. *Hrvatski domobran*, 29. 10. 1932., 7.

⁵⁰ Ogranak „Ustaša Stipe Devčić” osnovan je u Campbellu (Ohio, SAD) 5. kolovoza 1934. i nosio je redni broj 4. JAREB, *Ustaško-domobranski pokret*, 377.

⁵¹ BUDAK, *Nezavisna hrvatska država*, 83-84.

⁵² KRIZMAN, *Ante Pavelić i ustaše*, 556.

prihvaćam mišljenje da je to pseudonim koji je koristio Ante Pavelić.⁵³ Pavelićevo autorstvo može dokazivati i to da je on pisao pjesme već u domovini⁵⁴ i u emigraciji,⁵⁵ ali i *Lijepu plavojku*, političkopropagandni roman.

Ta pjesma nije postala himnom ili važnijom pjesmom još godinama, što dobro pokazuje da se nije pojavila u tadašnjim izdanjima do kraja 1937. godine. U domobranskome godišnjaku za 1938. objavljena je pod nazivom „Hrvatska ustaška himna”, ali bez autora.⁵⁶ Prvi se put kao „Ustaška pjesma” pojavila u drugome izdanju *Vježbi za solfeggio* uz „Hrvatsku državnu himnu” 1938. godine.⁵⁷ U tom izdanju nalaze se samo dvije kitice novoga oblika te pjesme, kojima će kasnije počinjati novi oblik ustaške himne (Prilog 9).

Ovdje treba postaviti pitanje vezano uz vrijeme pojavljivanja pjesme. Zašto se „Ustaška pjesma” i u domovini i u američkom iseljeništvu pojavila tek pri kraju 1937. i tijekom 1938. godine? Nije objavljena na domobranskome spomen-kartonu iz 1934. među ustaškim koračnicama,⁵⁸ u prethodnim godišnjacima⁵⁹ ili u *Lijepoj plavojci*, u kojoj je Pavelić opisivao svoju organizaciju,⁶⁰ a kamoli u prvome izdanju *Vježbi za solfeggio*.⁶¹ Prema Bziku: „Pred Božić 1932. pjevalo se je tu pjesmu gotovo po svim hrvatskim domovina, a doprla je u daleke prekomorske zemlje među izseljene Hrvate, pa je ubrzo postala najmilijom i možda jedinom pjesmom svih Hrvata boraca.”⁶² Ne mogu isključiti da je pjesma bila poznata u užim krugovima u domovini,⁶³ ali pretpostavljam da su ju proširili ustaše koji su se mogli vratiti u Jugoslaviju nakon Beogradskih

⁵³ DELIĆ, „Djelovanje Ante Pavelića”, 175.

⁵⁴ Mijo Bzik tvrdio je da je Pavelić napisao pjesmu u prvome broju glasila *Hrvatski domobran* (Prilog 6) i pretpostavio da je on napisao pjesmu u drugome broju. BZIK, *Ustaška borba*, 88 i 95.

⁵⁵ Jedna pjesma koju je on napisao u torinskome zatvoru 1935. objavljena je u pravitku trećega izdanja *Liepe plavke*. PAVELIĆ, *Liepa plavka*, u pravitku (Prilog 10). – Pavelićeva je pjesma bila i „Ustaška koračnica” ili „Ustaška se vojska diže”, koju je vjerojatno napisao u emigraciji. Još nisam našao podatke o stvaranju te pjesme, ali je objavljena već u lipnju 1941., pa pretpostavljam da ju Pavelić nije napisao nakon uspostave NDH, kad je imao važnijega posla od pjesništva. *Ustaša. Vijesnik Hrvatskog ustaškog oslobodilačkog pokreta* (Zagreb), 13. 6. 1941., 8.

⁵⁶ DOŠEN, *Hrvatski domobran*, 26.

⁵⁷ GRGOŠEVIĆ, *Vježbe za solfeggio* (1938), 3-4.

⁵⁸ HR-NSK-R (VIIIb)-A3-1, Politički letci 1930. – 1934., Broj: 118/1933.

⁵⁹ VALENTA, *Hrvatski domobran. Godišnjak (kalendar) 1936.*; VALENTA, *Hrvatski domobran. Godišnjak (kalendar) 1937.*

⁶⁰ PAVELIĆ, *Lijepa plavojka*.

⁶¹ GRGOŠEVIĆ, *Vježbe za solfeggio* (1935).

⁶² BZIK, *Ustaški pogledi*, 51-52.

⁶³ Književni kritičar Branimir Donat smatrao je da je Pavelićeva pjesma bila poznata već u prvoj polovini tridesetih godina, za što je dokaz pjesma Josipa Begovića. DONAT, „Ideje Ustaškog pokreta”, 187-188. – Begović je sudjelovao u neuspješnom atentatu na kralja Aleksandra u Zagrebu 1933., za što je bio osuđen na smrt i prije smrti napisao je pjesmu u zatvoru (Prilog 11). Pretpostavljam da je Pavelićeva pjesma služila kao primjer Begoviću, ali to ne dokazuje veću popularnost te pjesme u tadašnjem hrvatskom društvu. – Jerko Skračić spomenuo je da je Pavelićeva pjesma otpjevana dok je bio u zatvoru 1940./1941. Taj se podatak nalazi i u Crljenovu djelu. SKRAČIĆ, *Pod drugim ključem*, 33 i 39; CRLJEN, *Naš Poglavljenik*, 93.

ugovora. Nakon Marsejskoga atentata talijanske su vlasti dovele ustaše u logor na Liparima, gdje su oni mogli pjevati ustaške pjesme i nakon što su Italija i Jugoslavija sklopile Beogradske ugovore 1937., a postojala je mogućnost da se ustaše koji nisu sudjelovali u terorističkim djelatnostima vrate kući.

Pretpostavljam da su tu pjesmu upotrebljavali Pavelićevi pristaše i u domovini i na američkim kontinentima zato što se tada počela raspadati suradnja između njih i Hrvatske seljačke stranke (HSS). Prethodnih su godina domovinski frankovci i Hrvatski domobran podržavali Vladka Mačeka, predsjednika HSS-a. „Za nas je glavno, da ustvrdimo, da je Pavelić Poglavnik ne samo nas iseljenih Hrvata, nego čitavog hrvatskog naroda. Svi mi tako Hrvati osjećamo jednako, kao što osjećamo, da je Dr. Vlatko Maček vodja Hrvata ne samo u Domovini nego i svih nas u inozemstvu.”⁶⁴ Smatrali su „da je oslobodilačka ustaška misao shvaćena kao nadstranačka, jer se jedino tako može shvatiti, da su ljudi raznih stranaka smatrali nesamo korisnim nego i svojom dužnošću priključiti se ustaškoj akciji”.⁶⁵ Od 1937. sve su češće okrivljavali vodstvo HSS-a da se odreklo državnoga suvereniteta i da se htjelo sporazumjeti s Beogradom. „Sporazumaško stranačko vodstvo je tomu lukavo izbjeglo, jer nigdje ne spominje hrvatski narodni, već samo narodni suverenitet.”⁶⁶ „Oni rade opet samo ono, što im Beograd dozvoljava.”⁶⁷ „To vodstvo izabrano da govori, sada šuti; izabrano da se bori, sada miruje.”⁶⁸ Pavelićevi pristaše htjeli su razlikovati svoju politiku od haesesovske svojim simbolima i smatram da je pjesma bila takav simbol.

„Puška puca, a top riče, grmi kao grom...”

„Ustaška pjesma” pojavila se opet uoči osnutka NDH. Od 4. travnja 1941. počela je emitirati radijska postaja Glavnoga ustaškog stana iz Italije za domovinu, navečer su odaslani Pavelićevi govori, hrvatske pjesme s ploča poput „Lijepe naše”, „Junaka iz Like” itd., i već je 5. travnja pročitana „Ustaška pjesma”.⁶⁹ U međuvremenu su talijanske vlasti odvele ustaše u sabirni logor u Pistoju da se pripreme za povratak kući. U tom logoru snimljeno je nekoliko ploča koje su otpjevali ustaše, a Bzik je od pjesama naglasio samo „Lijepu našu”,⁷⁰ zato mogu samo sumnjati da je „Ustaška pjesma” bila među tim pjesmama. U emisiji Glavnoga ustaškog stana pojavila se još jednom „Ustaška

⁶⁴ VALENTA, *Hrvatski domobran. Godišnjak (kalendar) 1936.*, 32.

⁶⁵ *Isto*, 30.

⁶⁶ *Za Dom spremni!*, 14.

⁶⁷ DOŠEN, *Hrvatski domobran*, 39.

⁶⁸ HR-NSK-R (VIIIb)-A5-5, Hrvatski nacionalisti – Ustaški pokret 1937. – 1941., Broj: 7/1937.

⁶⁹ Mijo Bzik naveo je u tom poglavlju Pavelićeve govore i izredao ploče, pjesme i ostale govore kao natuknice, pa ne mogu tvrditi da je „Ustaška pjesma” imala važnost u tim emisijama. BZIK, *Ustaška pobjeda*, 70.

⁷⁰ *Isto*, 75.

pjesma” 11. travnja, na kraju emisije nakon „Lijepe naše”, kao „Ustaška himna”,⁷¹ koja je mjesto imala i u NDH.

U endehazijskome tisku pjesma je prvi put objavljena u glasilu *Ustaša* pri kraju svibnja 1941. godine.⁷² Važnost pjesme pokazivala se u to doba tako što se nalazila u pratnji *Ustaških načela* i *Ustava Ustaše – hrvatskoga oslobodilačkog pokreta* u prvome broju toga obnovljenoga glasila, a prvi put naveden je i autor pjesme, sam poglavljenik, koji ju je, prema tom glasilu i kasnijim endehazijskim materijalima, ispjevao 1931. godine. Pretpostavljam da su ustaše antedatirali postanak pjesme iz istoga razloga zbog kojega su antedatirali i osnutak svoje organizacije i stvaranje svojega ustava, da bi se Hrvatima činilo da su oni već na početku emigracije bili spremni, odlučni i nepokolebljivi borci za slobodu Hrvatske. Ta se modifikacija uklapala u proces izmjene ustaških dokumenata, na primjer, ustaše su dopunili *Ustaška načela* i *Ustav Ustaše – hrvatske oslobodilačke organizacije* dodatnim dijelovima.

Smatram da je ustaški vrh donio odluku o ulozi „Ustaške pjesme” sredinom svibnja 1941. godine. Naime, od toga trenutka pjesma se počela pojavljivati u novinama.⁷³ No nisu bila raščišćena pitanja koja se tiču naslova i oblika pjesme. U *Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* i *Hrvatskoj straži* pojavio se stariji oblik pjesme, još pod nazivom „Ustaška himna” (Prilog 5), a u ostalim medijima objavljen je novi oblik (Prilog 9).

Cilj je ustaškoga vodstva bio stvoriti drugu državnu himnu od „Ustaške pjesme”, uz himnu „Lijepa naša domovino”, po uzoru na fašističku Italiju i nacističku Njemačku, u kojima je živjela institucija dvostruke himne. U Mussolinijevoj Italiji himna Nacionalne fašističke stranke „Giovinezza” postala je istovrijednom s državnom himnom „Marcia Reale”, a u Hitlerovoj Njemačkoj himna Nationalsocijalističke njemačke radničke stranke „Horst Wessel Lied” (ili „Die Fahne hoch”) bila je na istoj razini s državnom himnom „Deutschlandlied”. Te pjesme nisu bile službene himne po zakonu, ali su se tako „ponašale”, bile su zaštićene pjesme,⁷⁴ izvodile su se na državnim, diplomatskim i sportskim⁷⁵ događajima. Fašisti i nacisti nisu zamijenili državnu himnu stranačkom⁷⁶ jer državna himna simbolizira narodno jedinstvo, a stranačkom himnom htjeli su naglašavati da je njihov sustav drugačiji od bivšega političkog i državnog sustava.

⁷¹ *Isto*, 93.

⁷² *Ustaša. Vijesnik Hrvatskog ustaškog oslobodilačkog pokreta*, 22. 5. 1941., 3.

⁷³ *Nezavisna Država Hrvatska* (Zagreb), 22. 5. 1941., 9; *Ustaša. Vijesnik Hrvatskog ustaškog oslobodilačkog pokreta*, 22. 5. 1941., 3; *Hrvatska straža* (Zagreb), 1. 6. 1941., 12; *Nezavisna Država Hrvatska*, 5. 6. 1941., 14; *Hrvatski narod* (Zagreb), 8. 6. 1941., 4.

⁷⁴ BRODERICK, „Das Horst-Wessel-Lied”, 6-7.

⁷⁵ Na primjer, kad su na Olimpijskim igrama u Berlinu 1936. njemački ili talijanski sportaši i sportašice osvojili zlatnu medalju, svirane su državne i stranačke himne za pobjednike. Aladár LÁSZLÓ, „Háromszor huzták fel a magyar zászlót Berlin óriás stadionjának győzelmi árbocára”, *Pesti Hírlap* (Budapest), 7. 8. 1936., 4.

⁷⁶ Iznimka je bila Talijanska Socijalna Republika, u kojoj je „Giovinezza” postala jedinstvenom državnom himnom.

U NDH je državna himna bila „Lijepa naša domovino”. Što se tiče državne zastave i grba, ustaše nisu donijeli zakonsku odredbu o statusu državne himne,⁷⁷ ali se zahvaljujući tradiciji podrazumijevalo da ta pjesma postane himnom. Ne postoji zakon ili zakonska odredba koji bi potvrdili položaj ustaške himne u državi. „U svečanim službenim prigodama pjeva se ona samo uz državnu himnu. U drugim zgodama, pjeva se ona i sama.”⁷⁸ Prema ustaškome *Propisniku*, „Ustaška pjesma” izvodila se prilikom polaganja ustaške prisege. „Svečanost počinje pjevanjem ili sviranjem državne i ustaške himne, nakon čega će pobočnik za promičbu podnieti najvišem prisutnom dužnostniku prijavak.”⁷⁹ Taj je dokument propisivao da ustaše moraju pjevati tu pjesmu na radnom sastanku tabora. „Na početku i završetku sastanka pjeva se ustaška himna ili koja druga ustaška odnosno rodoljubna pjesma.”⁸⁰

Državna je himna simbolizirala hrvatstvo, a ustaška himna ustaštvo. Ustaše su svugdje naglašavali da su oni ti koji su oslobodili Hrvatsku nakon višestoljetnoga ropstva. „Rijetko je koji pokret na svijetu ostvario s toliko borbenosti, odlučnosti i požrtvornosti jedan dio svoje zadaće, kao što je to učinio Hrvatski ustaški pokret. Dugom i teškom borbom, čvrstom vjerom, znanjem i oružjem ostvario je Poglavnik sa svojim Ustašama uz pomoć prijatelja i saveznika prvu točku svog programa – Nezavisnu Državu Hrvatsku.”⁸¹ Bitan dio njihove propagande bilo je to da nisu bili samo osloboditelji nego i obnovitelji hrvatske države. „Drugim riječima mora se od ovog nereda, od ove razrovanne i upropaštene zemlje, od našeg osiromašenog i izmučenog naroda stvoriti novi red, obnovljena zemlja, te sretan i zadovoljan narod, dakle sve ono, što možemo sažeti u pojmu: NOVA HRVATSKA.”⁸² Prema njima, ta je nova Hrvatska bila bolja, veća,⁸³ potpuno samostalna i ustaška. „Težnje hrvatskog naroda mogu se oživotvoriti samo u Ustaškoj Hrvatskoj. Da nije bilo ustaša ne bi bilo ni Nezavisne Države Hrvatske. I dok bude ustaša bit će i Hrvatske. Ustaštvo i hrvatstvo jedna je savršena cijelina i ne može se više nikada zamisliti jedno bez drugog.”⁸⁴ Sve u svemu: „Ustaštvo i hrvatstvo jedno je te isto. Tko danas nije ustaša, nije ni dobar Hrvat.”⁸⁵ „Ustaška pjesma” simbolizirala je to ustaško svojstvo zahvaljujući kojem bi se poglavnikova Hrvatska mogla uklapati u novi poredak, u novu Europu.

⁷⁷ KUČINIĆ, „Himne na tlu Hrvatske”, 44.

⁷⁸ *Domoradnička pjesmarica*, 4.

⁷⁹ *Propisnik o zadaći*, 29.

⁸⁰ *Isto*, 50.

⁸¹ S. P., „Ustaška Hrvatska”, *Ustaša. Vijesnik Hrvatskog ustaškog oslobodilačkog pokreta*, 3. 7. 1941., 3.

⁸² *Isto*.

⁸³ Nakon potpisivanja Rimskih ugovora svi veći ustaški mediji objavili su članak pod naslovom „Država Hrvatska kroz stoljeća”, u kojem je bilo prikazano deset karata Hrvatske, od kojih je najveća bila ona NDH. „Država Hrvatska kroz stoljeća”, *Hrvatski narod*, 19. 5. 1941., 4. – Karte su se pojavile u filmu o prvome većem Pavelićevu govoru. *Iz velikog povijesnog govora Poglavnika dra. Ante Pavelića*.

⁸⁴ BZIK, *Ustaški pogledi*, 21.

⁸⁵ BZIK, *Ustaška borba*, 40.

„Poglavnik i narod su dva pojma, a jedna duša.”⁸⁶ Na čelu ustaške Hrvatske stajao je Ante Pavelić, oko kojega je već u emigraciji izgrađen kult ličnosti, koji je povećan nakon njegova povratka u domovinu. „Poglavnik je jedini vođa hrvatskoga naroda i najveći čovjek naših vremena. On je za ustašu svetost. Poglavnik Ante Pavelić najveći je Hrvat sviju vremena. On je osloboditelj hrvatske domovine i uzkrisitelj starodnevne Nezavisne Države Hrvatske.”⁸⁷ Kao vođa hrvatskoga naroda, bio je uzor u koji su se Hrvati mogli ili morali ugledati jer je on živio za hrvatsku državu. „On radi neumorno, ustaški, on putuje dan za danom, od jednoga sastanka na drugi, od jednoga logora do drugog, iz jedne države u drugu. Nikada on nije umoran, nikada on ne bi tražio odmora.”⁸⁸ Prema propagandi, njegov je lik pripadao povijesnim hrvatskim velikanima, što je već opjevano u pjesmi „Vrati se, Ante” tijekom tridesetih godina (Prilog 12). „On je mudar i dobar, hrabar i dostojanstven, požrtvovan i pravedan, jednostavan i velik, jer je odraz neprolaznog duha Tomislava, Zvonimira, Petra Krešimira i Petra Svačića, Mladena Šubića, Tvrdka, Hercega Hrvoja, Nikole i Petra Zrinjskoga, Matije Gubca, Zmaja od Bosne, Starčevića, Kvaternika i Radića.”⁸⁹ S jedne strane pokazivao se njegov talent i da je on napisao ustašku himnu, a s druge strane bila je hvala za poglavnika da je „Ustaška pjesma” postala najvažnijom pjesmom nakon državne himne.⁹⁰

Ustaški je tisak 13. lipnja 1941. prvi put napomenuo da je zbor otpjevao „Ustašku pjesmu” na ustaškoj proslavi.⁹¹ Prigodom Antunova održan je mimohod u Zagrebu da bi se proslavio imendan poglavnika i „oca domovine” i tada se nakon državne himne svirala ustaška himna.⁹² U propagandnom filmu „Poglavnik i narod” Pavelićev put prati „Ustaška pjesma”. Tim gestama učvrstila se pjesma u kult ličnosti, bolje rečeno u kult Pavelića.

Spomenuo sam da je Pavelić prepisao izvornu pjesmu jer je smatrao da ima bosanske korijene. Prateći Starčevićevu nacionalnu misao, ustaše su od početka naglašavali da Bosanci pripadaju hrvatskome narodu, razlika je samo u vjeri. „Medjutim treba posebno istaknuti, da POJAM HRVATSTVA NIJE NIPOŠTO VEZAN SAMO S POJMOM KATOLICIZMA, jer ima dobar dio

⁸⁶ CRLJEN, *Naš Poglavnik*, 14.

⁸⁷ BZIK, *Ustaški pogledi*, 19.

⁸⁸ BZIK, *Ustaška borba*, 19.

⁸⁹ CRLJEN, *Naš Poglavnik*, 26-27.

⁹⁰ Ovdje treba istaknuti da nije bilo uobičajeno da vođa fašističkoga pokreta ili stranke napiše pjesmu koja će kasnije postati himnom njegove organizacije. Tekst „Giovinezze” imao je tri verzije: prvu je napisao Nino Oxilia, drugu Marcello Manni, a treću Salvatore Gotta. Tekst nacističke himne ispejvao je SA-ovac Horst Wessel, a za rumunjsku Željeznu gardu spjevao je pjesnik Radu Gyr „Imnul tineretii legionare”. Autori dviju himni Stranke strelastih križeva, „Ébredj magyar!” i „Testvér, elég a szolgáságból”, još nisu potvrđeni; izvori daju više mogućnosti, među kojima nije ni Ferenc Szálasi ni drugi mađarski fašistički vođe. Samo je José Antonio Primo de Rivera, vođa španjolske Falange, bio suautor organizacijske himne „Cara al Sol”.

⁹¹ „Glavni grad Hrvatske Poglavniku”, *Hrvatski narod*, 13. 6. 1941., 2. izd., 3.

⁹² U ranijim člancima istaknula se samo „Lijepa naša domovino” i autori su napominjali da su u nekim slučajevima otpjevane ustaške pjesme. Smatram da je „Ustaška pjesma” otpjevana ranije na događajima u NDH, ali je dobila veću pozornost u to doba.

Hrvata, koji su razvojem prilika postali vjernici Islama.”⁹³ „Ustaška pjesma” mogla bi isticati vezu s bosanskim podrijetlom, tu narodnu istovjetnost i nedjeljivost.

Ustaška himna promovirala je borbenost, obje verzije teksta prikazivale su borbu kad su se ustaše borili za domovinu i pobijedili dušmanina. Neprijatelji hrvatskoga naroda, prema Paveliću, bili su velikosrpstvo, židovstvo i komunizam.⁹⁴ „Ustaška pjesma” prepletala se s borbenošću. „U toj himni trebalo je najjačim riečima prikazati svu dubinu ustaške borbe, trebalo je reći zašto su se Hrvati te i takve borbe prihvatili, trebalo je reći što je to ustaša, kako se ustaša bori, zašto se bori i kako rado junački doprinosi u toj borbi svaku, pa i najveću žrtvu. Sa tom himnom trebalo je osim toga dati i nešto trajnog, nešto što će u Hrvatskoj sačuvati vječnu vrijednost i što će kasnijim pokoljenjima pričati i svjedočiti o teškoj ali junačkom razdoblju oslobodilačke ustaške borbe.”⁹⁵ Ustaška je borba služila domovini i unutar i izvan nje. „Dok Ti [Pavelić, op. M. L.] budeš u svojoj skromnosti izgrađivao velebnu zgradu Nezavisne Države Hrvatske, Tvoja će omladina liti krv na istočnim bojištima, a po prostranim ravninama, na kojima se za uvijek mislio uvriježiti bezidejni boljševizam, razlijegat će se Tvoja ustaška pjesma:

Puška puca, a top riče
barut miriše,
sad Ustaša na bojištu
ranjen izdiše!...”⁹⁶

Oba oblika ustaške himne promicala su kult požrtvovnosti i kult smrti jer idealan ustaša može bez razmišljanja žrtvovati i svoj život za hrvatsku domovinu. „Ustaša ne žali ni krvce vrele, ni života svog! Ustaša se bori, ustaša pati i trpi, ustaša podnosi sve moguće, pa i najstrašnije muke, ustaša umire... za domovinu! [...] Pod udarcima srbijanskih kundaka, za vrijeme najzvjerskijeg mučenja, pod udarcem zločinačke toljage, na vješalima, u bojnom rovu... svugdje i svagda ustaša junački umire. On ne poznaje straha, njega ‘ne plaši ni grom pušaka ni topova jek!’”⁹⁷ Glasilo *Ustaša* sadržavalo je nastavak članaka pod naslovom „Djela i žrtve Ustaškog pokreta”, koji su iz tjedna u tjedan izvješćivali o ustašama koji su ginuli u borbama. Taj je nastavak navodio nekoliko stihova iz ranijega ili tadašnjega oblika „Ustaške pjesme”. Žrtve tih ustaša bile su uzor ostalim borcima, a unatoč smrti oni su ostali sa živim ustašama,

⁹³ „Načelo i akcija”, Grič. *Evropski prilog „Hrvatskog Domobrana” u Buenos Airesu* (s. 1.), 18. 4. 1932., 3.

⁹⁴ CRLJEN, *Naš Poglavnik*, 53.

⁹⁵ BZIK, *Ustaški pogledi*, 50.

⁹⁶ J. SKRAČIĆ, „Poglavnik nas zove!”, *Hrvatski Radio list* (Zagreb), 13. 7. 1941., 3.

⁹⁷ „On ne žali krvce vrele”, *Ustaša. Vijesnik Hrvatskog ustaškog oslobodilačkog pokreta*, 19. 7. 1941., 1.

što su autori obilježavali geslom „S nama je!”⁹⁸ ili „S nama su!”.⁹⁹ Taj prikaz i to geslo¹⁰⁰ pojavili su se već nakon velebitske akcije kad je bila riječ o Devčičevoj smrti.¹⁰¹

Osim ideoloških elemenata, ta je pjesma bila prikladna za ustašku himnu zahvaljujući strukturi i melodiji. U svakoj se kitici ponavljaju zadnja dva stiha, čime su ustaše mogli lakše naglašavati, širiti i tumačiti svoju propagandu hrvatskome društvu. Melodija je jednostavna, pa su ju mogli lako zapamtiti, a kako je pjesma u durskoj ljestvici i ima brzi tempo,¹⁰² bila je prikladna i za marš.

Rečeno je da se „Ustaška pjesma” pjevala nakon „Lijepa naša” na državnim ili ustaškim proslavama. Takav je redosljed himna bio i u rasporedu hrvatskoga radija. Mjesec dana nakon uspostave NDH „dnevni raspored započinje i svršava sviranjem hrvatske državne i ustaške himne i pozdravom: ‘Ustaška Hrvatska pozdravlja sve Hrvate i Hrvatice u domovini i izvan domovine. Živio Poglavnik!’”¹⁰³ Ustaška himna nije spomenuta u radijskome rasporedu ni u glasilu *Hrvatski narod* ni u časopisu *Hrvatski Radio list* (poslije *Hrvatski krugoval*) 1941. godine. Prema rasporedu, dnevna emisija počinjala je himnom, a zatim su svirane koračnice. Smatram da je stanovništvo moglo slušati „Ustašku pjesmu” ujutro među koračnicama. Tu tvrdnju temeljim na sljedećem navodu: „Hrvatske bojovne koračnice (od kojih je nova uprava dala mnoge snimiti na pločama, kao na pr. ustašku himnu: ‘Puška puca’ i tradicionalnu Starčevićevu himnu ‘Sretna nam bila hrvatska mati...’) moći će po svuda čuti kao viesnici nove Poglavnikove Hrvatske.”¹⁰⁴ Promjena u rasporedu dogodila se u ožujku 1942., kada je dnevna emisija počinjala i završavala himnama.¹⁰⁵ Ta promjena trajala je samo do jeseni iste godine, otkad je dnevni raspored počinjao i završavao državnim himnom.

U prethodnome ulomku bila je riječ o snimci ustaške himne. Prema tome, „Ustaška pjesma” morala je biti snimljena već u travnju ili svibnju 1941. da bi se mogla emitirati na radiju. U lipnju iste godine molio je Ivo Peko iz Dubrovnika od Državnoga tajništva za propagandu ploče koje sadržavaju hrvatske

⁹⁸ „Radnik ustaša Mile Svetina – s nama je!”, *Ustaša. Vijesnik Hrvatskog ustaškog oslobodilačkog pokreta*, 19. 7. 1941., 4.

⁹⁹ „Ustaše Franjo Mraz i Stanko Pihac – s nama su”, *Ustaša. Vijesnik Hrvatskog ustaškog oslobodilačkog pokreta*, 13. 6. 1941., 7-8.

¹⁰⁰ Kult smrti prema kojem su mrtvi članovi tih organizacija nazočni i pomažu živim članovima u borbi bio je sastavni ideološki dio fašističkih pokreta ili stranaka. Nekoliko fašističkih himni sadržava tu sliku, poput njemačke („Horst Wessel Lied”), španjolske („Cara al Sol”) i mađarske („Testvér, elég a szolgáságból”) pjesme.

¹⁰¹ „Slava junačkom ustaši!”, *Ustaša: Vijesnik hrvatskih revolucionaraca*, rujan 1932., 2.

¹⁰² Vjerojatno ju je harmonizirao Franjo Lucić, ali taj se podatak rijetko pojavljuje u izvornima. *Pjesmarica za pučke škole*, 159; „Veličanstven mimohod pred Poglavnikom”, *Nova Hrvatska* (Zagreb), 10. 4. 1942., 3. izd., 50.

¹⁰³ „Zagreb će dobiti veliki krugovalni dom”, *Nova Hrvatska*, 10. 4. 1942., 3. izd., 25.

¹⁰⁴ J. P., „Krugoval u novoj Hrvatskoj”, *Hrvatski Radio list*, 7. 9. 1941., 11.

¹⁰⁵ U *Novoj Hrvatskoj* i *Hrvatskome krugovalu* pojavljivale su se ranije „Himne” kao početak i završetak dnevne emisije, ali je od 1. ožujka ta promjena postala stalnom.

pjesme, koračnice i državnu himnu da ih može emitirati na dubrovačkome radiju.¹⁰⁶ Postavlja se pitanje je li snimka bila samo instrumentalna ili je imala i ljudski glas. U nekim ustaškim filmovima¹⁰⁷ pojavila se samo instrumentalna snimka, ali smatram da su ustaše trebali snimiti pjesmu s tekstom da bi mogli lakše promicati svoju himnu u audiovizualnim medijima. U filmu o prvoj obljetnici NDH „Slavlje slobode” pojavila se ta pjesma *a cappella*.

„Ustaška pjesma” vezana je uz prvu godišnjicu NDH. Na veliku proslavu dolazila su izaslanstva iz savezničkih država, čije je članove ustaško vodstvo primilo s velikom elegancijom. Mađarska i rumunjska delegacija putovale su zajedničkim vlakom iz Budimpešte i stigle 9. travnja na zagrebački Glavni kolodvor. Prvo je mađarsko izaslanstvo sišlo s vlaka i za njega su odsvirane mađarska i hrvatska himna, a potom za rumunjsku delegaciju rumunjska i ustaška himna.¹⁰⁸ Osim na dočecima stranih delegacija, „Ustaška pjesma” izvodila se širom NDH na proslavama prve godišnjice osnivanja države. „Svaka je akademija započela pjevanjem Hrvatske državne himne, a zaključena je pjevanjem Ustaške himne.”¹⁰⁹ Hrvatski državni sabor održao je 10. travnja svečanu sjednicu na čijem su kraju zastupnici otpjevali državnu i ustašku himnu.¹¹⁰ Očito je da su ustaše pokušavali poistovječivati državu sa svojim pokretom, da su naglašavali ustaški karakter sviranjem himne Ustaškoga pokreta na državnoj proslavi i na dočecima stranih delegacija.

„Ustaška pjesma” pojavila se i u savezničkim medijima. Početkom ožujka 1942. počeo se emitirati hrvatski sat na rumunjskome radiju i prva je emisija završila hrvatskom i ustaškom himnom.¹¹¹ U mađarskim novinama prikazala se prva godišnjica NDH i u nekima od njih spomenuta je ustaška himna.¹¹² Za Drugoga svjetskog rata objavljena je promidžbena knjiga o NDH na mađarskome jeziku, u kojoj je autor pisao kratko o ustaškoj himni.¹¹³ Na slovačkome jeziku objavljena je brošura o Ustaškome pokretu, dokazujući tako slovačko-hrvatsko prijateljstvo. Brošura sadržava slovački prijevod „Ustaške pjesme”.¹¹⁴

Ustaška je diktatura pokušavala podređivati umjetnost politici, upotrebljavati ju za svoje ciljeve i ispuniti svojom ideologijom.¹¹⁵ „U tom stvaranju

¹⁰⁶ HR-NSK-R (VIIIb)-A6-3/1, Hrvatski nacionalisti – Ustaški pokret 1941. – 1945., Broj: 18/1941.

¹⁰⁷ *Poglavnik i narod; Hrvatski slikopisni tjednik* (Zagreb), 1944., br. 124 itd.

¹⁰⁸ „Dolazak izaslanstva Mađarske i Rumunjske na proslavu državne godišnjice”, *Hrvatski narod*, 10. 4. 1942., 4.

¹⁰⁹ „Svečane akademije u zagrebačkim školama”, *Nova Hrvatska*, 10. 4. 1942., 3. izd., 42.

¹¹⁰ „Temelji države su postavljeni”, *Nova Hrvatska*, 11. 4. 1942., 2. izd., 1-3.

¹¹¹ „U Zagrebu i Bukureštu svečano je otvoren prvi hrvatsko-rumunjski krugovalni sat”, *Nova Hrvatska*, 3. 3. 1942., 2. izd., 10.

¹¹² „A zágrábi Szábor megünnepelte a független horvát állam egyéves fennállását”, *Nemzeti Ujság* (Budapest), 12. 4. 1942., 5; „Három napon át ünneplik Horvátország függetlenségének első évfordulóját”, *Magyar Élet* (Miskolc), 11. 4. 1942., 2.

¹¹³ HOLLÓ, *Az új Horvátország*, 13.

¹¹⁴ Pjesmu je preveo Andrej Žarnov. KOVÁR, *Ustaša*, 7.

¹¹⁵ GRAVORA, „Glazba u NDH”, 305.

novoga čovjeka mora nam pomoći i književnost. Zbog toga moramo novoj Hrvatskoj stvoriti i novu književnost. Književnost nacionalističku, Novu, nacionalističku književnost za novu Hrvatsku.”¹¹⁶ Prema toj kulturnoj politici, treba stvarati novu hrvatsku književnost u kojoj bi bitnu ulogu dobili ustaški mučenici i junaci, primjerice poglavnik i njegova pjesma.¹¹⁷

U zbirci *Hrvatska pjesmarica* nalaze se Pavelićeve pjesme „Ustaška pjesma” i „Ustaška koračnica” među starijim hrvatskim pjesmama, pa čak i ustaška himna stoji na drugome mjestu iza himne „Lijepa naša domovino”.¹¹⁸ Zbirka Vinka Nikolića nabraja rodoljubne pjesme od početka narodnoga preporoda do uspostave NDH. Ta je zbirka razdijeljena na dva veća dijela u kojima se nalaze pomiješano starije i ustaške pjesme, pokazujući urednikovu želju da se ustaško pjesništvo savršeno uklopi u hrvatsku književnu tradiciju. Prvi dio počinje državnom, a drugi ustaškom himnom, i samo su te pjesme tiskane drugačijim fontom, što također pokazuje njihovu važnost. Zadnja kitica „Ustaške pjesme” pojavit će se još jednom u zbirci: „Oj hrvatska zemljo mila, / Sviće danak tvoj, / Sad ustaška hrabra vojska / Za te bije boj”, a na idućoj stranici nalazi se samo datum uspostave NDH, dakle čitatelj može povezivati hrvatsko uskrsnuće i junaštvo s pojmom slobode i nezavisnosti.¹¹⁹ Još nekoliko školskih čitanki sadržava tu pjesmu pod nazivom „Ustaška pjesma”¹²⁰ ili „Ustaška himna”,¹²¹ ali se u većini čitanki ne pojavljuje.

„Ustaška pjesma” rjeđe se pojavljivala u drugoj polovini Drugoga svjetskog rata u novinama, glazbenim rasporedima i tiskanim materijalima, ali je objavljena s ustaškim načelima¹²² i u vojničkom i općem godišnjaku¹²³ te joj je Mijo Bzik posvetio cijelo poglavlje u svojoj brošuri. Sve u svemu, imala je još uvijek važnu ulogu u NDH i „Za ustaše će ona ostati najljepša i najdraža pjesma, koja će ih i u buduće pratiti u radu, u borbi pa i u času smrti”.¹²⁴

Unatoč ustaškim pokušajima, u hrvatskome društvu nije se uspjela ukorijeniti institucija dvostruke himne, to jest hrvatstvo nije prihvaćalo jednakost himne „Lijepa naša domovino” i „Ustaške pjesme”. „Lijepa naša domovino” već je imala dugu tradiciju i nju su Hrvati smatrali hrvatskom himnom, što najbolje dokazuje to da su ju za Drugoga svjetskog rata pjevali i partizani unatoč njezinu položaju u NDH.¹²⁵ „Ustaška pjesma” nije imala istu ili sličnu ni tradiciju ni prihvaćenost u hrvatskome društvu. S jedne strane imala je vremensku ograničenost jer je njezin tekst napisao Ante Pavelić početkom

¹¹⁶ Naveo sam riječi Vinka Nikolića. DONAT, „Ideje Ustaškog pokreta”, 198.

¹¹⁷ DONAT, „Ideje Ustaškog pokreta”, 187.

¹¹⁸ ŠIROLA, *Hrvatska pjesmarica*, 22 i 47.

¹¹⁹ NIKOLIĆ, *Hrvatska domovina*, 286-287.

¹²⁰ UJEVIĆ, *Sjetva*, 507.

¹²¹ *Za dom – spremni. Čitanka*, 4.

¹²² *Načela Hrvatskog ustaškog pokreta*, 2.

¹²³ *Hrvatu u borbi*, 6; CRLJEN, *Hrvatski godišnjak 1945.*, 205.

¹²⁴ BZIK, *Ustaški pogledi*, 52.

¹²⁵ „Lijepa naša domovino” postala je kasnije himnom Socijalističke Republike Hrvatske i Republike Hrvatske.

tridesetih godina XX. stoljeća i spomenuta je kao ustaška himna u drugoj polovini istoga desetljeća te se koristila kao himna nakon uspostave NDH, a s druge strane većina međuratnoga hrvatskog društva nije imala povjerenja u UHRO, kasnije u Ustaški pokret, nego u HSS, a ta je pjesma obilježena Pavelićevom organizacijom. Ustaše su imali relativnu podršku u društvu nakon uspostave NDH, iako su Hrvati bili više oduševljeni samostalnom državom nego ustaškim režimom; uskoro su ju izgubili zbog Rimskih ugovora, nje-mačke i talijanske okupacije, uključivanja u rat na Istočnome bojištu, nasilja nad Židovima, Srbima i Hrvatima koji se nisu slagali sa sustavom itd. Usto je ustaško vodstvo kopiralo njemački i talijanski sustav, uvelo fašističku dikta-turu i koristilo njihov primjer, pokušavalo napraviti svoju koračnicu drugom državnom himnom bez ikakva društvenoga konsenzusa.

„Lijepo li je Hrvat biti, majko hvala ti”

Nakon raspada socijalizma pojavile su se ustaške pjesme, poput ostalih ustaških simbola, u hrvatskome društvu, u tiskanome ili snimljenome obliku, čija se većina nalazi po internetu. Ponekad autori mijenjaju pridjev „ustaški” u „hrvatski” u tekstu pjesama i objavljuju ih kao domobranske pjesme.¹²⁶

„Ustaška pjesma” objavljena je na kasetama u prvoj polovini devedesetih godina. Na albumu *Ustaške pjesme NDH* nosi ime „Ustaška himna”, a nisu navedeni ni glazbenici ni izdavačka kuća.¹²⁷ Album *Bog i Hrvati* sadržava više ustaških pjesama, poput „Ustaške pjesme” pod nazivom „Puška puca”, i vezan je uz Hrvatsku stranku prava (HSP), koja je tu kasetu izdala u suradnji s dis-kografskom kućom Croatia Records.¹²⁸

Današnja Hrvatska stranka prava, koja je nasljednik i Starčevićeve i Pavelićeve Stranke prava,¹²⁹ čvrsto je povezana s nekadašnjom ustaškom himnom. Himna HSP-a zove se „Lijepo li je Hrvat biti”¹³⁰ i nju je otpjevao Marko Perko-vić Thompson.¹³¹ Iako je tekst potpuno drugačiji, pjesma je temeljena na melo-diji „Ustaške pjesme”. Tekst ujedinjuje stotinjak godina hrvatskoga pravaškog nacionalizma u tri faze pravaštva: Starčevićeva („Oče Domovine”), Pavelićeva („Za dom spremni”) i suvremenoga („HOS-ovci”) doba, što pokazuje stranač-ki kontinuitet tijekom hrvatske povijesti (Prilog 13).

¹²⁶ *Jer hrvatska mlada vojska za te bije boj. A Hrvatska mlada vojska vrši zavjet svet.* „Puška puca”. – „Ustaška koračnica” objavljena je u jednoj zbirci pod naslovom „Koračnica domobra-na”, čiji je autor A. P., a počinje stihom *Hrvatska se vojska diže...* ZAVRŠKI, *Hrvatske domo-ljubne pjesme*, 49-50.

¹²⁷ „Ustaške pjesme NDH”.

¹²⁸ „Bog i Hrvati”.

¹²⁹ „Povijest HSP”.

¹³⁰ POLŠAK PALATINUŠ, „Stranačka pjesmarica”.

¹³¹ PEČARIĆ, *Thompson*, 205.

Prilozi

Prilog 1

U ranama na Borcima, leži ranjenik,
Ne draži ga grom pušaka ni topova rik.
Puška puca, a top riče,
Barut miriše,
A ustaša na Borcima
Mirno izdiše...¹³²

Prilog 2

U ranama na bojištu
Leži ranjenik,
Nedraži ga grom pušaka,
Nit ubojni krik.

Nedraži ga grom pušaka,
Nit handžara zvek,
Iz bolnih se grudi trza
Ranjenika jek:

Zbogom mila domovino,
Zbogom rode moj,
Za teb' samo, za slobodu
Poletih u boj.

A sad ovde dušu puštam,
Gde je slađak raj,
Gde je pucanj dževrdara,
Bojni okršaj.

¹³² PAVELIĆ, *Doživljaji*, 84.

Ranjenik se s' dušom bori,
Mirno umire;
Oči svoje okočene
K' nebu upire.

Puška puca, a top riče
Barut miriše,
A ranjenik na bojištu
Mirno izdiše.¹³³

Prilog 3

Ustaška budnica

Budimo spremni ustaše!
Oružje svaki pripravi,
Počet će borba krvava,
Da nas iz ropstva izbavi!
Zarobiv dom naš prevarom barbar,
Sada s' junak pravi
Hrvatsku hara – ruga se staroj
Junačkoj nam slavi.

Na noge braćo ustaše!
Oružja svatko lati se,
Počela vojna krvava,
Da nam sloboda vrati se!
Nek digne srca cijeloga svijesnog
Hrvatskog roda,
Ustaška geslo: Dušmanu smrt – a
HRVATSKOJ SLOBODA!¹³⁴

¹³³ Народна или сбирка песама, 68-70.

¹³⁴ Ustaša: Vijesnik hrvatskih revolucionaraca, svibanj 1930., 1.

Prilog 4

Ustaška budnica

Na noge braćo ustaše,
Oružja svatko lati se!
Počela vojna krvava,
Da nam sloboda vrati se!
Junački napred
Sinovi svjesnog
Hrvatskoga roda,
Naše je geslo
Dušmanu smrt – a
Hrvatskoj sloboda!¹³⁵

Prilog 5

Puška puca, teška bomba
Grmi kano grom,
Sad ustaša bojak bije
Za hrvatski dom!

On ne žali krvce vrele
Ni života svog,
Za slobodu i za sreću
Roda hrvatskog.

Puška puca, krv se lije,
Dušman strepi klet
A ustaška hrabra vojska
Vrši zavjet svet:

Tjera smjelo dušmanina
S praga djedovskog,
I podiže staru slavu
Roda junačkog.

¹³⁵ *Ustaša: Vjesnik hrvatskih revolucionaraca*, travanj 1932., 4.

Oj hrvatska zemljo slavna,
Sviće danak Tvoj:
Sad ustaše hrabro za Te
Biju ljuti boj!¹³⁶

Prilog 6

Trublje se ori
Glas kano grom
Pod stjeg junaci
Zove nas dom!
Dosta je ropstva – odsad sloboda –
poklik je našeg hrvatskog roda.¹³⁷

Prilog 7

Zakletvu svetu položimo sada:
Pod cijenu mladog života svog
Da ćemo branit doma slobodu
Tako nas braćo, pomogô Bog!¹³⁸

Prilog 8

Puška puca – strojo-puška kuca,
oštar bodež za pojasom sieva,
a ustaša bojnu pjesmu pjeva.¹³⁹

¹³⁶ *Ustaša: Vijesnik hrvatskih revolucionaraca*, studeni 1932., 3.

¹³⁷ *Hrvatski domobran. Omladinski list* (Zagreb), 16. 11. 1928., 1.

¹³⁸ *Hrvatski domobran. Omladinski list*, 30. 11. 1928., 1.

¹³⁹ *Ustaša: Vijesnik hrvatskih revolucionaraca*, kolovoz 1932., 2.

Prilog 9

Ustaška pjesma

Puška puca, a top riče
grmi kao grom,
sad ustaša bojak bije
za hrvatski dom.

Puška puca krv se lije
dušman bježi klet,
a ustaška hrabra vojska
vrši zavjet svet.

Tjera smjelo dušmanina
s praga djedovskog
i podiže staru slavu
roda hrvatskog.

Ne plaši ga grom pušaka,
nit topova jek,
dom, sloboda, vjerna ljuba
rani su mu lijek.

Puška puca, a top riče,
barut miriše,
mlad ustaša na bojištu
ranjen izdiše.

Oj hrvatska zemljo mila,
sviće danak tvoj,
sad ustaška hrabra vojska
za te bije boj.¹⁴⁰

¹⁴⁰ *Ustaša*, 5.

Prilog 10

Primio sam Tvoju pismu malu
 Pa od srca izričem Ti hvalu
 Nije meni ni tamnica teška
 Dok ustaška vojska je viteška
 Za dom spremna srca junačkoga
 Za slobodu roda hrvatskoga.
 Nisu dugi u tamnici danci
 Al su teški okovi i lanci.
 Što hrvatski narod su sapeli
 Kako to su dušmani željeli.
 Nu proći će od tamnice danci
 Popucat će okovi i lanci
 A Hrvatska slobodna će biti
 Ustaša će za nju bojak biti.
 Neće tomu dugo vrime proći
 Zadnja bitka brzo će nam doći.
 Moj Ivane zdrav junače bio
 Sretni dan taj hrabro doživio
 Primi pozdrav od svog Poglavnika
 A Hrvatska živila do vika.¹⁴¹

Prilog 11

Štrik se njiše, vjetar leti,
 Vije ga uz stup...
 Mlad ustaša sad će mrijeti,
 Dati život skup.

On je spreman život dati,
 Za hrvatski dom,
 I tiranu na put stati –
 Dušmaninu svom!

¹⁴¹ PAVELIĆ, *Liepa plavka*, u privitku.

Niti strepi, nit se plaši,
Hrabro čeka smrt!
Osvetit će njeg ustaši,
Dušmana će strt!

Ustaši je štrik na slavu,
Slobode simbol,
Ponosito diže glavu
Ne zna što je bol!

Krvnik već se štrika maši
Meće petlju sad!
Al ustašu smrt ne straši,
Nit ga mori jad!

Neka rubi rusu glavu
Sinu hrvatskom!
On će ginut sad na slavu
Milom rodu svom!

Zadnju svoju pjesmu vije
Rodu hrvatskom,
Njom pogađa krvopije,
Ko iz neba grom!

Zbogom, mila Domovino,
I hrvatski rod
Za te sin je poginuo,
Nek te čuva Bog!!!¹⁴²

¹⁴² NIKOLIĆ, *Hrvatska domovina*, 120-121.

Prilog 12

Vrati se, Ante

Bubnjevi tutnje, trublje nam ječe,
Čuje se jeka, bije se boj,
Ropstva je dosta, srpstva je dosta,
Hrvat se bori za narod svoj.

Gdje su nama bani, Zrinski, Frankopani,
Gdje Starčević, gdje Kvaternik?...

Nema Hrvata, nema junaka,
Kao što je Ante Pavelić naš,
A sada njega tuđa zemlja krije,
A ustaše vjerno čuvaju mu dom.

Vrati se, Ante, Hrvatska te zove.
Vrati se, Ante Paveliću!...¹⁴³

Prilog 13

Lijepo li je Hrvat biti

Lijepo li je Hrvat biti,
majko hvala ti.
Ljubit Boga, bližnjeg svoga,
tu i umrijeti!

Sad pogledaj sa visine
Oče Domovine,
pravaška te krila nose,
s tim se ponose!

¹⁴³ SKRAČIĆ, *Pod drugim ključem*, 11.

A HOS-ovci pozdravljaju
svoju domovinu:
Za dom spremni i slobodu
hrvatskome rodu!

Živi vječno, zemljo moja
nemoj strepiti,
pravaš će te uvijek znati
časno braniti!¹⁴⁴

Arhivski i neobjavljeni izvori

- HR-NSK: Hrvatska, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb:
– R (VIIIb)-A3-1, Politički letci 1930. – 1934.
– R (VIIIb)-A5-5, Hrvatski nacionalisti – Ustaški pokret 1937. – 1941.
– R (VIIIb)-A6-3/1, Hrvatski nacionalisti – Ustaški pokret 1941. – 1945.

Objavljeni izvori i tisak

Антологија српских и црногорских народних песама = *An Anthology of Serbian and Montenegrin Folk Songs*. Београд: Фондација Карић, 2001.

Антологија српских и црногорских народних песама. Примери изворних народних песама = *An Anthology of Serbian and Montenegrin Folk Songs. Examples of authentic folk songs*. Београд: Фондација Карић, 2001.

„Bog i Hrvati”. Discogs. Pristup ostvaren 3. 10. 2021. <https://www.discogs.com/Unknown-Artist-Bog-I-Hrvati/release/8090854>.

Босанска вила (Sarajevo), 1888-1890.

BUDAK, Mile, ur. *Независна хрватска држава. Godišnjak 1934*. Nowawes [kraj Berlina]: Dr. W. Brönnner, s. a.

BZIK, Mijo. *Ustaška borba od prvih dana ustaškog rada do Poglavnikova odlaska u emigraciju. Počeci i bit ustaškog pokreta*. Zagreb: Državni izvještajni i promičbeni ured, 1942.

BZIK, Mijo. *Ustaška pobjeda u danima ustanka i oslobođenja*. Zagreb: Naklada Glavnog ustaškog stana, 1942.

BZIK, Mijo. *Ustaški pogledi*. Zagreb: Ustaška tiskara, 1944.

CRLJEN, Danijel, ur. *Hrvatski godišnjak 1945*. Zagreb: Nakladna knjižara „Velebit” Zagreb, s. a.

CRLJEN, Danijel. *Naš Poglavnik*. Zagreb: Knjižara Velebit, 1943.

¹⁴⁴ „Himna HSP-a”.

ДЕВИЋ, Драгослав. *Старе градске и родољубиве песме*. Београд: Савез друштва музичких и балетских педагога Србије, 1992.

Domoradnička pjesmarica. Zagreb: Odjel za odgoj i nastavu ureda državnog vodje rada, 1942.

DOŠEN, Ante M., ur. *Hrvatski domobran. Godišnjak (kalendar) 1938*. Pittsburgh, P. A., SAD; Buenos Aires, Argentina: Hrvatski Domobran u Sjevernoj Americi, s. a. [1937].

ЂОРЂЕВИЋ, Владимир П., ур. *Збирка одабраних песама у један, два, три и четири гласа за школску омладину*. Београд, ²1920.

GRGOŠEVIĆ, Zlatko. *Vježbe za solfeggio u prvoj godini*. Zagreb: Vlast. nakl., 1935.

GRGOŠEVIĆ, Zlatko. *Vježbe za solfeggio u prvoj godini*. Zagreb: Franjo Šidak, ²1938.

Grič. *Evropski prilog „Hrvatskog Domobrana” u Buenos Airesu* (s. l.), 1932. „Himna HSP-a”. Hrvatska stranka prava. Pristup ostvaren 15. 6. 2020. <http://www.hsp.hr/multimedija/himna/>.

HOLLÓ, József. *Az új Horvátország*. Budapest: Kókai, 1943.

Hrvatska straža (Zagreb), 1941.

Hrvatski domobran (Buenos Aires), 1932.

Hrvatski domobran. Omladinski list (Zagreb), 1928.

Hrvatski krugoval (Zagreb), 1941-1945.

Hrvatski narod (Zagreb), 1941-1942.

Hrvatski Radio list (Zagreb), 1941.

Hrvatski slikopisni tjednik (Zagreb), 1944.

Hrvatu u borbi. Vojnički godišnjak. Zagreb: Odgojni odjel Ministarstva oružanih snaga, 1944.

Илустрована велика српска лира. Нови Сад; Браће М. Поповића, ²1893.

Iz velikog povijesnog govora Poglavnika dra. Ante Pavelića na trgu Stjepana Radića u Zagrebu 21. svibnja 1941. S. l., s. a. [Zagreb, 1941].

Јавор (Novi Sad), 1875.

Koračnice. Zagreb, 1942.

KOVÁR, Viliam, ur. *Ustaša*. Bratislava: Hlavné veliteľstvo HG, 1942.

KUHAIČ, Franjo Ksaver. *Južno-slovenske narodne popevke (Chansons nationales des slaves de sud)*, knj. 4. Zagreb: Tiskara i litografija C. Albrechta, 1881.

Magyar Élet (Miskolc), 1942.

Načela Hrvatskog ustaškog pokreta. Djakovo: Hrvatski ustaški logor, 1944.

Najodabranija srbsko-bunjevačka pjesmarica sa 600 pjesama junačkih, davorija, otačbeničkih koje se najradije pjevaju. Novi Sad: Izdanje knjižare i štamparije braće M. Popovića, 1888.

Народна или сбирка песама што се певају. Београд: Издање књижаре В. Валожића, 1871.

Nemzeti Ujság (Budapest), 1942.

НЕШИЋ, Марко. *Са песмом у народу. Алманах.* Нови Сад: Тиски цвет, 2009.

Nezavisna Država Hrvatska (Zagreb), 1941.

NIKOLIĆ, Vinko. *Hrvatska domovina. Hrvatsko rodoljubno pjesništvo 1831 – 1941.* Zagreb: Zapovjedništvo Ustaške mladeži, Odjel za promičbu, 1942.

Nova Hrvatska (Zagreb), 1942.

PAVELIĆ, Ante. *Doživljaji. Novo, cijelo izdanje.* Zagreb: Despot infinitus, 2015.

PAVELIĆ, Ante. *Liepa plavka. Roman iz borbe hrvatskoga naroda za slobodu i nezavisnost.* Madrid: Domovina, 1969.

PAVELIĆ, Ante. *Lijepa plavojka. Roman iz borbe hrvatskog naroda za slobodu i samostalnost.* Buenos Aires: Biblioteka Hrvatskog Domobrana br. 8, 1936.

PEČARIĆ, Josip. *Thompson. Pjesmom za Hrvatsku.* Zagreb: Vlast. nakl., 2017.

Pesti Hírlap (Budapest), 1936.

Pjesmarica za pučke škole. Zagreb: Nakladni odjel Hrvatske državne tiskare, 1942.

Pjesmarica za učenice više djevojačke škole. Zagreb: Tisak i naklada Antuna Scholza, 1910.

Poglavnik i narod. Zagreb: Hrvatski slikopis, 1943.

POLŠAK PALATINUŠ, Vlatka. „Stranačka pjesmarica: Poslušajte himne uz koje vjerni glasači padaju u trans”. *Tportal.hr*, 10. 11. 2017. Pristup ostvaren 3. 10. 2021. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/stranacka-pjesmarica-poslusajte-himne-uz-koje-vjerni-glasaci-padaju-u-trans-20171109>.

„Povijest HSP”. *Hrvatska stranka prava.* Pristup ostvaren 3. 10. 2021. <https://hsp.hr/povijest-hsp/>.

Propisnik o zadaći, ustrojstvu, radu i smjernicama >Ustaše< Hrvatskog oslobodilačkog pokreta. Zagreb: Izdanje Glavnog ustaškog stana, 1942.

„Puška puca (arhivski snimak)”. YouTube. Pristup ostvaren 3. 10. 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=cCDAauA1O10>.

„Puška puca”. *Tambura.com.hr.* Pristup ostvaren 3. 10. 2021. <https://www.tambura.com.hr/Stara/Textovi/Puska%20puca.html>.

RAKOVAC, Dragutin. *Pěsmarica. Pěsme domorodne.* Zagreb: K. p. ilir. nar. tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja, 1842.

Sarajevski list (Sarajevo), 1889.

SKRAČIĆ, Jerko. *Pod drugim ključem. Sjećanje na život ustaških zatočenika u Lepoglavi 1940. i 1941. god. II. izdanje.* Zagreb: Nakl. pisca, 1942.

Slavlje slobode. Zagreb: Hrvatski slikopis, 1942.

Spomenak tristogodišnje svetkovine junačtva Nikole grofa Šubića Zrinjskoga bana hrvatskoga. Proslavljene u Karlovcu na 8. i 9. dan rujna g. 1866. Karlovac: Tiskarna Abela Lukšića, 1866.

ŠIROLA, Božidar. *Hrvatska pjesmarica. Rodoljubne, narodne, umjetničke i društvene popijevke s notama za jedan glas*. Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, 1942.

„U ranama na bojištu”. YouTube. Pristup ostvaren 3. 10. 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=0K7KWsxkZJc>.

UJEVIĆ, Mate. *Sjetva. Hrvatska čitanka za III. i IV. razred srednjih škola*. Zagreb: Nakladni odjel Hrvatske državne tiskare, 1941.

Ustaša: Vijesnik hrvatskih revolucionaraca (U ustaškom logoru), 1930-1931; (U Glavnom ustaškom stanu), 1932-1934.

Ustaša. Vijesnik Hrvatskog ustaškog oslobodilačkog pokreta (Zagreb), 1941.

Ustaša. Zagreb: Naklada Glavnog ustaškog stana, 1941.

Ustaška mladež. Omladinski prilog „Ustaše” (Zagreb), 1941.

„Ustaške pjesme NDH”. Discogs. Pristup ostvaren 3. 10. 2021. <https://www.discogs.com/Various-Usta%C5%A1ke-Pjesme-NDH/release/5453898>.

Ustav Ustaše, hrvatske revolucionarne organizacije. Glavni ustaški stan, 1932.

VALENTA, Ante, ur. *Hrvatski domobran. Godišnjak (kalendar) 1936*. Pittsburgh, P. A., SAD; Buenos Aires, Argentina: Biblioteka Hrvatskog Domobrana br. 7, s. a. [1935].

VALENTA, Ante, ur. *Hrvatski domobran. Godišnjak (kalendar) 1937*. Pittsburgh, P. A., SAD; Buenos Aires, Argentina: Biblioteka Hrvatskog Domobrana br. 9, s. a. [1936].

Велика српска народна лира. Збирка са 900 одабраних песама. Београд: Издање књижарнице Велимира Валожиха, 1884.

Za dom – spremni. Čitanka za 4. godišće pučkih škola u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Zagreb: Izdanje Nakladnog odjela Hrvatske državne tiskare, 1941.

Za Dom spremni! S. l.: Tiskara „Domovinski fond”, 1937.

ZAVRŠKI, Josip, ur. *Hrvatske domoljubne pjesme 2. 1835-1944.*, knj. 2. Zagreb: Školske novine, 1994.

ЗРНИЋ, Лука. *Српске ђачке дружине*. Београд: Штампарија „Симеон Мироточиви”, 1912.

Literatura

ABRAMOVIĆ, Ivica. „Istina o takozvanom Ličkom ustanku 1932. godine u Brušanima”. *Časopis za suvremenu povijest* 22 (1990), br. 1-2: 187-207.

BRODERICK, George. „Das Horst-Wessel-Lied: A reappraisal”. *International Folklore Review* 10 (1995): 100-127. Pristup ostvaren 3. 10. 2021. <https://>

web.archive.org/web/20041108042943/http://www.george-broderick.de/ns_docs/ns-horst_wessel_lied.doc.

DELIĆ, Ante. „Djelovanje Ante Pavelića 1945.-1953. godine”. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru, 2016.

DONAT, Branimir. „Ideje Ustaškog pokreta i njihovo tumačenje u djelima ideologa i književnika”. U: *Radovi Leksikografskoga zavoda „Miroslav Krleža”*. *Razdio za društvene i humanističke znanosti*, knj. 4, ur. Velimir Visković. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, 1995, 173-201.

GRAVORA, Ognjen. „Glazba u NDH: Primjer Lisinskog i Zajca”. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 41 (2009), br. 1: 305-324.

JAREB, Mario. *Ustaško-domobranski pokret. Od nastanka do travnja 1941. godine*. Zagreb: Školska knjiga, 2006.

KISS, Gy. Csaba. „Nemzeti és vallási identitás a közép-európai nemzeti himnuszokban”. *Hitel* 12 (1999), br. 1: 72-80.

KRIZMAN, Bogdan. *Ante Pavelić i ustaše*. Zagreb: Globus, 1986.

KUČINIĆ, Tomislav. „Himne na tlu Hrvatske u 20. stoljeću”. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2019.

MRAZ, Stjepan. „Hrvatski državotvorni pokret u Hlebinama i njegov odjek u Podravini”. *Podravski zbornik* (1998), br. 24-25: 17-52.

ПЕРИЋ, Ђорђе. „Рањеник: Популарна песма ‘уклетог песника’ Ђуре Јанковића”. У: *Даница. Српски народни илустровани календар за годину 2008.*, ур. Миодраг Матицки. Београд: Вукова задужбина, 2008, 377-387.

ŠOKČEVIĆ, Dinko. *Hrvatska od stoljeća 7. do danas*. Zagreb: Durieux; Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, 2016.

VOIGT, Vilmos. „A modern himnuszok”. *2000* 7 (1995), br. 3: 43-52.

VUJIČIĆ, Tihomir. *Muzičke tradicije južnih Slovena u Mađarskoj*. Budimpešta: Preduzeće za izdavanje udžbenika, 1978.

SUMMARY

An ‘Ustasha Song’ as the Ustasha Anthem

This article is based on the evolution of the Ustasha anthem. The text deals with the transformation of a folk song into an Ustasha battle song, which was later sung as the second official anthem in the Independent State of Croatia. The author demonstrates the theories about the genesis of the song in the first part of the text, and points out its presumable origin. For this purpose, statements from Croatian, Serbian, and Bosnian songbooks and anthologies from the 19th and the early 20th centuries are used. The myths surrounding the birth of the battle song are described in the second chapter, and they are compared to the events that influenced Ante Pavelić, the leader of the Ustasha: Croatian Revolutionary Organisation, to rewrite the text of a folk song. Although this song later became the Ustasha anthem, its importance could not be seen until the end of the 1930s because it appeared rarely in the newspapers and year-books of the Ustasha exiles. The third section is about the usage of the Ustasha anthem in the Independent State of Croatia. Although there was no law that defined the anthem of the Ustasha state, the role of the Ustasha anthem can be observed in the printed and visual media since it was usually presented along with the Croatian national anthem, *Our Beautiful Homeland*. The author points out the connection between the song and Ustasha ideology. The last part of the text illustrates the new forms of the song in the era of modern Croatia.

Key words: Ustasha anthem; Ustasha Movement; Independent State of Croatia; Ante Pavelić; Ustasha ideology